

J.K. Kam Jz. (19-98; 43);
J.C. Fraissinet (20-68; 45);
J.W.C. van Steeden Hz. (25-74; 48).

⁵² BZ 1855B, 718v.; 1856A, 669v.

⁵³ Th.C.M. Hanegraat (22-68; 49); E.J.C. van den Berg (24-74; 49); P.F.W. Briët (29-68; 53); J.H.Z. Bruinier J.B.Hz. (28-80; 53); J.W.H. Adèr (30-95; EL 53); C.A.L. van Troostenburg de Bruijn (29-03; 54).

⁵⁴ Hoewel de PKNI al bij KB van 11 dec. 1835 op papier was ontstaan, trad het besluit pas in 1844 in werking; M. van Selm, 'Dienaren van Woord en Gouvernement. Predikanten en hulppredikers in Nederlands Oost-Indië 1820-1935', in: *Documentatieblad voor de geschiedenis van de Nederlandse zending en overzeese kerken* 11 (2004), 1-37, m.n. 3. Het betreffende KB, met het bijbehorende Reglement op het bestuur van 1840, in: Hooijer, *Kerkelijke wetten*, 321-332.

⁵⁵ W.H.J. Baart de la Faille (BWPGN III), sinds 12 aug. 1858 kand., stond twee jaar op de lijst van 'solliciteurs' voor Oost-Indië, alvorens hij op 30 sept. 1860 predikant in Surhuizum werd; W.H.J. Baart de la Faille aan C.Ph. Hofstede de Groot, 24 juni 1860; Archief Hofstede de Groot, 30; Genealogisch Bureau 's-Gravenhage.

⁵⁶ F.J.J. Prins (38-97; 61); J.J. Diest Lorgion (38-69; 62).

⁵⁷ Zo bijvoorbeeld D.

beroep van het Groningse Krewerd aangenomen.⁷⁵

Vier jonge mannen, onder wie een lutherse proponent, vonden in de jaren 1829-1844 werk in de ten westen van Suriname gelegen, in 1814 in Britse handen overgegangene koloniën Essequibo, Demerary en Berbice. Opvallend is dat voorzover na te gaan geen der betrokkenen ooit naar het vaderland terugkeerde. Waarschijnlijk gingen ze allen in het moordende klimaat 'naar de barbiesjes', zoals dat eerder al het geval was geweest met de lutherse proponent J. Vos, die amper een half jaar na zijn examen eind 1824 naar Berbice was uitgezonden en daar in 1830 zijn einde vond.⁷⁶

In dienst van het Nederlandsch Zendelinggenootschap

Zoals het geval van Boekhoudt nog eens duidelijk maakt, waren de predikanten die in de Oost of de West werden benoemd hoofdzakelijk aangesteld ten behoeve van de geestelijke zorg voor de daar verblijvende Nederlanders en hun veelal Europese geloofsgenoten. Dat blijkt bijvoorbeeld ook uit het KB van eind 1835 waarmee (althans in beginsel) de PKNI werd gesticht. Van de zestien predikantsplaatsen die voor de hele archipel waren voorzien, was er slechts één (namelijk één van de vier te Batavia) expliciet bestemd voor de 'Maleidsche' taal; op de andere kansels werd Nederlands gesproken.⁷⁷ Voorzover predikanten zich in de onderhavige periode met de inheemse bevolking inlieten, deden ze dat op eigen initiatief. Het protestantse zendingswerk werd overgelaten aan zendelingen van een organisatie als het Nederlandsch Zendelinggenootschap (NZG). Deze mannen waren niet universitair geschoold, maar hadden hun opleiding ontvangen aan een of andere zendelingenopleiding, hetzij in schoolverband, hetzij bij een particuliere predikant thuis.

Na drie vergeefse pogingen bij reeds gevestigde predikanten vond het NZG-hoofdbestuur in 1840 de kandidaat H. Hiebink, die toen al vijf jaar vergeefs op een beroep wachtte, bereid de leiding van een nog op te richten zendelingsinstituut op zich te nemen. Bijna twintig jaar lang zou hij als directeur van het per 1 juni 1841 te Rotterdam gevestigde instituut fungeren. Intussen stond Hiebink nog tot in de jaren vijftig te boek als (hervormd) kandidaat. Zijn instituut bood niet alleen een opleiding voor zendelingen, maar werd tevens een werkplek voor kandidaten die een boeiende baan zochten. Hiebink werd vanaf 1844 bijgestaan door de lutherse proponent B.F. Matthes. Als substituut-directeur verzorgde deze onder meer het onderwijs in het Maleis. Nadat Matthes eind 1847 bij het Nederlands Bijbelgenootschap in dienst was getreden, werd hij opgevolgd door een andere proponent: G.K. Niemann, die 25 jaar zou blijven alvorens hij als lector, en later hoogleraar, verbonden zou worden aan de Indische Instelling te Delft. Om Hiebink